

ŞEFFAFLIK İLKESİ AÇISINDAN FİNANSAL ARAÇLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜNÜN RAPORLANMASININ YENİ UFRS 9: FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ*

Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN**
Doç. Dr. Ümmühan ASLAN***

573

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
2016; 18 (Özel Sayı-1); 573-603

ÖZ

Yeni IFRS 9'da finansal varlıklarda değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesinde yeni bir yaklaşım söz konusudur. Beklenen zarar modeli olarak ifade edilen bu yaklaşımın, özellikle bankacılık sektöründe kredi zarar karşılıklarının muhasebeleştirilmesinde önemli bir değişikliğe neden olacağı tahmin edilmektedir. Kredi zarar karşılıklarının kredinin verildiği tarihten itibaren gelecek 12 ay veya kredinin ömrü boyunca hesaplanması ve raporlanmasının şeffaflığı artıracığı yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Çalışmanın amacı finansal varlıklarda değer düşüklüğünün hesaplanması ve muhasebeleştirilmesine ilişkin bu yeni yaklaşımı ayrıntılı bir şekilde irdelemek ve şeffaflık açısından bir değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Değer düşüklüğü, Beklenen Zarar, Finansal Araçlar, Finansal Varlıklar ve Borçlar

JEL Sınıflandırması: M48

EVALUATION OF REPORTING OF IMPAIRMENT IN FINANCIAL ASSETS IN SCOPE OF NEW IFRS 9: FINANCIAL INSTRUMENTS STANDARD IN TERMS OF TRANSPARENCY POLICY

* Makale gönderim tarihi: 13.11.2015; kabul tarihi:22.12.2015

Bu çalışma, 23-25 Ekim 2015 tarihlerinde MODAV tarafından Ankara'da düzenlenen 12. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi, yildizozerhan@gmail.com

*** Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Öğretim Üyesi, uaslan40@gmail.com

ABSTRACT

A new approach for accounting of impairment in financial assets is concerned. This approach, which is expressed as the expected loss model, is estimated to lead a significant change especially the recognition of provision for credit losses in the banking sector. There are assessments in the direction of calculating and reporting the provisions for credit losses from the date of release to the next 12 months or life of the loan, will increase transparency. The aim of the study is to examine the calculation and accounting of the impairment of financial assets according to the new approach and make an assessment in terms of transparency

Keywords: Impairment, Expected Credit Losses, Financial Instrument, Financial Assets and Liabilities

JEL Classification: M48

1. GİRİŞ

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, 2008 yılında anlaşılması zor ve karmaşık olduğu gerekçesiyle IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm Standardının yerini alacak yeni bir standart yayınlama yönünde bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında ilk olarak 2009 yılında finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin ilkelerin yer aldığı IFRS 9: Finansal Araçlar standardının ilk kısmını yayınlamıştır. 2010 yılında finansal borçların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin ilkeler standarda ilave edilmiştir. 2013 yılında ise hedging işlemlerine ilişkin kısım yayınlanmıştır. En son ele alınan kısım ise değer düşüklüğü konusudur. IFRS 9'un tam versiyonu Temmuz 2014'de yayınlanmış ve yürürlük tarihi 1 Ocak 2018 olarak belirlenmiştir. IFRS 9'un tam versiyonunda değer düşüklüğüne ilişkin ilkelerin yanı sıra, daha önce yayınlanmış olan finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçümüne ilişkin kısımlarda yapılan değişikliklerde yer almaktadır.

Şeffaflık, işletmelerin kamuya açıklayacakları bilgileri, bu açıklamadan yararlanacak kişi ve kuruluşların karar vermelerine yardımcı olacak şekilde, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişebilir ve eşit bir biçimde kamunun kullanımına sunulmasını ifade eder. İşletmelerin kamuya

açıkladıkları bilgilerden en önemlisi finansal raporlar yoluyla sunulan bilgilerdir. Finansal raporlar, kamuyu aydınlatacak şekilde işletmenin gerçeğe uygun durumunu yansıtmalı ve güvenilir olmalıdır. Gerçeğe uygun bir şekilde sunum, finansal raporların muhasebenin genel kabul görmüş ilkeleri, kavramları ve muhasebe standartlarına uygun bir şekilde düzenlenmesi ile sağlanır. Finansal raporların güvenilirliği ise bağımsız denetim yolu ile sağlanmaya çalışılır.

Finansal raporlar içinde yer alan finansal durum tablosunun önemli unsurları finansal varlıklar ve finansal borçlardır. Özellikle finansal kurumların varlıkları içerisinde, finansal varlıklar önemli bir paya sahiptir. Dolayısıyla finansal varlıkların muhasebeleştirilmesi ve ölçümü, işletmelerin finansal durum tablosu ve kapsamlı gelir tablosunda sunulan bilgilerinde önem kazanmasına neden olmaktadır. Finansal varlık ve finansal borçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin olarak 2014 yılında yayınlanmış olan UFRS 9 Finansal Araçlar Standardında, finansal varlıkların sınıflandırılmasında değişikliğe gidilmiş ve değer düşüklüğü ile ilgili yeni bir yaklaşıma yer verilmiştir. Beklenen zarar modeli olarak ifade edilen bu yaklaşımda, doğmuş zarar yerine beklenen zarar modeli söz konusudur . UMS 39’da yer alan değer düşüklüğü ilkeleri, zarar gerçekleştiğinde (yani değer düşüklüğüne ilişkin bir veya birden fazla gösterge ortaya çıktığında) bir karşılık tutarının muhasebeleştirilmesini öngörmektedir. Bu durum ise, özellikle finansal kurumlar açısından, zararın oldukça geç muhasebeleştirilmesine neden olduğu yönünde eleştirilere neden olmaktadır. Bu eleştirilere cevap vermek ve finansal tabloların daha şeffaf olmasını sağlamak amacıyla, finansal varlıklar için ilk edinildiği tarihten itibaren gerçekleşen zarar yerine, beklenen zarar dikkate alınarak bir zarar karşılığının hesaplanması ve kar-zararda muhasebeleştirilmesi öngörülmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle yeni UFRS 9’da finansal araçların sınıflandırılması ve ölçülmesine yönelik olarak yapılan düzenlemeler ele alınacaktır. Daha sonra finansal araçlarda değer düşüklüğü konusunda yapılan düzenlemeler örnekler yardımı ile açıklanarak, değer düşüklüğüne yönelik olarak geliştirilen “Beklenen Zarar” modelinin finansal raporlamaya olan etkisi irdelenecektir.

2. UFRS 9'A GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI VE ÖLÇÜMÜ

Finansal varlıklar yeni UFRS 9' da, önceki versiyondan farklı olarak ölçümleme açısından üç grupta sınıflandırılmıştır. Bunlar;

- İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklar,
- Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar
- Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklardır.

Yeni UFRS 9, önceki UFRS 9'dan farklı olarak borçlanmaya dayalı finansal varlıkların gerçeğe uygun değerle ölçülerek, değerlendirme farklarının özkaynaklarda diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirileceğine ilişkin yeni bir ölçümleme esasına yer vermiştir (Özerhan ve Yanık 2015, 232).

Finansal varlıklar ilk defa kayda alınırken ticari alacaklar hariç, **gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür**. Gerçeğe uygun değer, piyasa katılımcıları arasında gerçekleşen olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun ödenmesinde ortaya çıkan fiyat olarak tanımlanmaktadır. Aksine bir durum olmadığı sürece ilk muhasebeleştirmede işlem fiyatının gerçeğe uygun değere eşit olduğu varsayılır. Finansal varlıkların elde edilmesi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetlerinin gerçeğe uygun değere ilave edilip edilmeyeceği ise, izleyen dönemlerdeki sınıflandırma biçimine göre farklılaşmaktadır.

- İzleyen dönemlerde gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen ve değerlendirme farkı kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklarda, işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere **ilave edilmemektedir**,
- İzleyen dönemlerde itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere **ilave edilmektedir**,
- İzleyen dönemlerde gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen ve değerlendirme farkı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen finansal varlıklarda, işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere **ilave edilmektedir**.

Ticari alacaklar her ne kadar finansal varlık olarak tanımlanmış ve izleyen dönemlerde değerlendirilme açısından UFRS 9'un kapsamı içinde yer alıyor olsa da, ilk muhasebeleştirmede "UFRS 15 Müşteriler ile Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat" standardının kapsamı içinde yer almaktadır. Bu nedenle, ticari alacaklar UFRS 15 uyarınca, *ilk muhasebeleştirmede işlem fiyatı üzerinden ölçülmekte ve kayda alınmaktadır*. İşlem fiyatı, müşteriye taahhüt edilen mal veya hizmetin devri karşılığında işletmenin hak etmeyi (elde etmeyi) beklediği bedel tutarıdır. Normal koşullarda işlem fiyatının gerçeğe uygun değere eşit olduğu kabul edilir. Ancak bazı durumlarda işlem fiyatı gerçeğe uygun değeri temsil etmeyebilir. Bu nedenle alacakların ilk defa kayda alınmasında işlem fiyatından ölçüleceği ve ilk muhasebeleştirmede UFRS 9'un kapsamı içinde yer almadığı vurgulanmaktadır.

UFRS 9'da finansal varlıklar, varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı *yönetim modeli* ve varlıkların sözleşmeye bağlı *nakit akışlarının özellikleri* esas alınarak *3 grupta sınıflandırılmakta ve ölçümlenmektedir*. IFRS 9'un 2009 yılında yayınlanmış olan versiyonunda 2 grupta sınıflandırılmış olan finansal varlıklar (itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıklar) yeni versiyonda 3 grupta sınıflandırılmıştır. IAS 39 da yer alan "vadeye kadar elde tutulacak varlıklar", "kredi ve alacaklar", "satılmaya hazır finansal varlıklar" sınıflandırmasından vazgeçilmiştir. IAS 39'da yer alan satılmaya hazır finansal varlıklar grubu içinde yer alan borçlanmaya dayalı finansal araçların ölçümüne ilişkin ilkelerin "gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar" sınıflandırması içine dahil edildiği gözlemlenmektedir.

Finansal varlıkların sınıflandırılmasında dikkate alınan işletmenin yönetim modeli, nakit akışı sağlamak amacıyla finansal varlıkların nasıl yönetildiğiyle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle, nakit akışlarının sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilatından mı, finansal varlıkların satışından mı ya da her ikisinden mi kaynaklanacağını belirleyen işletmenin yönetim modelidir. İşletmenin yönetim modeli, belirli bir amaca ulaşılması için finansal varlık gruplarının birlikte nasıl yönetildiğini gösteren bir düzeyde belirlenir. Yönetim modeli, yönetimin bireysel bir finansal araca ilişkin niyetine bağlı değildir. Dolayısıyla söz konusu koşul finansal araç bazında bir sınıflandırma yaklaşımı değildir. İşletmenin finansal araçların yönetimine ilişkin birden fazla yönetim modeli olabilir (IFRS 9, B4.1.1).

Aşağıdaki tabloda işletmenin finansal varlıkları yönetme modeli ve ölçümleme sınıfı arasındaki ilişki özet olarak verilmektedir:

Tablo 1. Yönetim Modeli ve Ölçümleme Sınıfı Arasındaki İlişki

Yönetim Modeli	Özellikler	Ölçümleme
Nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutma	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek için elde tutmaktır. ✓ Satışlar nadir olarak yapılır. ✓ Satışların değeri önemsiz tutardadır. 	İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülür
Nakit akışlarını tahsil etmek ve satmak amacıyla elde tutma	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek ve satmak için elde tutmaktır. ✓ Satışlar sıklıkla yapılır ve değeri önemli tutardadır. 	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülür
Diğer yönetim modelleri: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Alım satım amacıyla elde tutma ✓ Gerçeğe uygun değer temelinde varlıkları yönetme ✓ Satış yoluyla nakit akışını maksimize etme 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları ne sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek ne de satmak için elde tutmak değildir ✓ Sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilatı, modelin amacına ulaşmakta önemsiz bir paya sahiptir. 	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülür

Kaynak: First Impressions: IFRS 9 Financial Instruments Setting the Standard, KPMG, September 2014, www.kpmg.com/ifrs

Bir finansal varlık aşağıdaki iki koşulun birlikte sağlanması durumunda **itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür** (md. 4.1.2.):

- Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmeyi amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması ve

• Finansal varlığın sözleşme şartlarının, belirli tarihlerde sadece anapara ve faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Anapara, finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmedeki gerçeğe uygun değeridir. Faiz; kâr marjının yanı sıra, paranın zaman değeri, belirli bir zaman sürecindeki anapara bakiyesiyle ilgili kredi riski ile diğer temel borçlanma riskleri ve maliyetlerinin bedelini içerir. Faizin paranın zaman değeri ve kredi riskini temsil ettiği varsayılır. Kredi alacakları, ticari alacaklar, ticari amaçla elde tutulmayan devlet tahvilleri, kiralama işleminden alacaklar, sözleşme varlıkları, vadeli mevduat, itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen varlıklara örnek olarak verilebilir.

Finansal varlığın itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmesi durumunda aşağıdaki kazanç veya kayıplar Kapsamlı Gelir Tablosunda raporlanır (Özerhan 2015, 9):

- Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz gelirleri
- Beklenen kredi zararları ve iptalleri (değer düşüklüğü)
- Kur farkı kazanç ve kayıpları (finansal varlığın yabancı paralı olması durumunda)

• Finansal varlığın finansal durum tablosu dışında bırakılması (kayıtlardan çıkarılması) durumunda ortaya çıkan kazanç veya kayıplar.

Bir finansal varlık aşağıdaki iki koşulun birlikte sağlanması durumunda **gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülür** (md. 4.1.2A):

• İlgili varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışları tahsil edilerek ve finansal varlıklar satılarak ulaşılan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması ve

• Finansal varlığın sözleşme şartlarının, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Bu grupta sınıflandırılan finansal varlıkların itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklardan farkı, bu varlıkların hem satılarak, hem de ana para ve faiz geliri elde ederek nakit akışı sağlama amacıyla elde tutulmasıdır. İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal

varlıklarda ise amaç, varlığı vadeye kadar elde tutmak ve ana para ile faiz geliri yoluyla nakit akışı sağlamaktır.

Finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışları tahsil etmek için elde tutmayı amaçlayan bir yönetim modeliyle karşılaştırıldığında bu yönetim modeli, genellikle, değer ve sıklık olarak daha fazla satış yapılmasını içermektedir. Finansal varlıkların satılması, yönetim modeli için arizi bir olay olmayıp, amaca ulaşılmasında bir gerekliliktir. Böyle bir yönetim modeline; günlük likidite ihtiyaçlarını karşılamak için finansal varlıkları elinde bulunduran finansal kurumlar ve sigorta sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek için finansal varlıkları elinde bulunduran sigorta şirketleri örnek olarak verilebilir.

Bu türden yönetim modelinin amacı işletmenin günlük likidite ihtiyaçlarını yönetmek, belirli bir faiz getiri profilini devam ettirmek veya finansal varlıkların süresini bu varlıkları fonlayan borçların süresiyle uyumlaştırmak olabilir. Bu tür bir amaca ulaşmak için işletme hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil edecek hem de finansal varlıklarını satacaktır. (IFRS 9, B4.1.4B). Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi bu kapsama borçlanmaya dayalı finansal varlıklar girmektedir. IFRS 9’da bu ölçümleme esasına yer verilmesinin amacı, finansal tablo kullanıcılarına finansal varlığın hem gerçeğe uygun değeri hem de itfa edilmiş maliyeti hakkında bilgi sunmaktır. Bu nedenle faiz geliri ve değer düşüklüğü zararı itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklardaki hesaplama benzer şekilde hesaplanmaktadır. Ancak finansal durum tablosunda, ilgili varlığın değerini düzeltici bir hesap olarak “değer düşüklüğü karşılığı” hesabının kullanılması söz konusu değildir. Değer düşüklüğü karşılığı finansal durum tablosunda özkaynaklar grubunda diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmektedir. Değer düşüklüğü karşılığına ilişkin açıklamalara dipnotlarda yer verilmektedir.

Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların ölçümleme esasları aşağıda özetlenmiştir (Özerhan 2015, 14):

- İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür, işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir.
- İzleyen dönemlerde gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler (**değer düşüklüğü zararları ve kur farkı kazanç ve kayıpları hariç olmak üzere**), söz konusu finansal varlık finansal

durum tablosu dışı bırakılıncaya veya yeniden sınıflandırılıncaya kadar diğer kapsamlı gelirden (özkaynaklarda) muhasebeleştirilir.

• Beklenen kredi zararları ve iptalleri (değer düşüklüğü zararı) **kar veya zararda** muhasebeleştirilir.

• Kur farkı kazanç ve kayıpları **kar veya zararda** muhasebeleştirilir (finansal varlığın yabancı paralı olması durumunda).

• Etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan **faizler kar veya zararda** muhasebeleştirilir.

• Söz konusu finansal varlıkların elden çıkarılması durumunda, kazanç veya kaybın hesaplanmasında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmiş bulunan her türlü birikmiş kazanç veya kayıplar da dikkate alınır. Varlığın finansal durum tablosu dışı bırakılması sonucunda, defter değeri ve elde edilen tutar ile diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmiş bulunan her türlü birikmiş kazanç veya kaybın arasındaki fark kar veya zararda muhasebeleştirilir. Daha önceden diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmiş bulunan birikmiş kazanç veya kayıplar yeniden sınıflandırma düzeltmesi olarak özkaynaklardan çıkarılarak kar veya zararda yeniden sınıflandırılır.

Bir finansal varlık itfa edilmiş maliyeti üzerinden ya da gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülmediği sürece **gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak** ölçülür (md. 4.1.4). Bu kapsama *tüm özkaynağa dayalı finansal varlıklar* girmektedir. Türev finansal araçlar da gerçeğe uygun değerle ölçülmekte ve değerlendirme farkı kar-zararda raporlanmaktadır. Türev finansal araçlar, fiyat değişimlerine karşı vadeli piyasalarda pozisyon alınarak olası zararlardan korunulmasını sağlar (Çavuşoğlu ve Gökten 2011, 29). Bununla birlikte işletmelere ilk muhasebeleştirmede, aksi takdirde kâr veya zarara yansıtılarak ölçülecek özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan belirli yatırımların sonraki tarihlerde gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda geri dönülemez bir tercihte bulunma hakkı da tanınmıştır. İşletmelerin bu tercihte bulunabilmeleri için, özkaynağa dayalı finansal varlığın alım satım amaçlı olmaması, yani uzun vadede elde bulundurma amacının olması gerekir (md. 4.1.4).

İşletmelere alım satım amaçlı olmayan özkaynağa dayalı finansal varlıkları edinildiği tarihten itibaren bu grupta sınıflandırma tercihi tanınmasına rağmen, yatırım ortaklıklarının bağlı ortaklıklardaki

yatırımları için bu tercihi kullanmaları söz konusu değildir. Ayrıca, girişim sermayesi kuruluşları veya yatırım fonlarının iştirakler veya iş ortaklıklarındaki yatırımları için de bu tercihte bulunmaları söz konusu değildir. Bu işletmelerin, söz konusu yatırımlarını gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırmaları gerekmektedir.

İlk muhasebeleştirmede geri dönülemez bir şekilde bir finansal varlığın (itfa edilmiş maliyetinden ölçülmesi gereken veya gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülmesi gereken) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak tanımlanması da mümkündür. Bunun için, yapılan tanımlamanın, bu tanımlamanın yapılmaması durumunda varlık veya borçların farklı yöntemlerle ölçülmesinin veya bunlara ilişkin kazanç veya kayıpların farklı esaslardan muhasebeleştirilmesinin yaratacağı ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırması gerekir.

3. UFRS 9' A GÖRE FİNANSAL ARAÇLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Değer düşüklüğü, finansal varlıkların ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskinde meydana gelen artış sonucunda defter değerinde meydana gelen azalmadır.

UFRS 9'da yer alan değer düşüklüğü ilkelerinin amacı, ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskinde önemli artışlar olan finansal araçlar için – bireysel ya da toplu olarak – ileriye yönelik olanlar da dahil makul ve desteklenebilir tüm bilgiler dikkate alınarak ömür boyu beklenen kredi zararlarının muhasebeleştirilmesidir.

UFRS 9'da finansal araçlarda meydana gelen değer düşüklüğüne ait yapılan en önemli değişiklik, UMS 39'da yer alan “**Gerçekleşen zarar**” modeli, yerine “**Beklenen Kredi Zararları**” modelinin kabul edilmiş olmasıdır. Beklenen kredi zararı modelinin, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar (tahvil, krediler ve ticari alacaklar gibi) için uygulanması öngörülmektedir.

Bu yeni düzenleme ile özellikle finansal kriz ortamlarında bankalar gibi finansal kurumlarda meydana gelebilecek olan kredi zararlarının, daha önceden tahmin edilmesi ve kriz ortamlarında işletmelerin

karşılaşacağı olumsuzlukların önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca bu model ile finansal kriz durumlarında işletmelerin kredi zararlarının tamamının cari dönemin finansal tablolarına yansıtılması yerine, ilgili dönemlere yansıtılması hedeflenmektedir (E&Y, Impairment of Financial under IFRS 9, December 2014).

3.1. Değer Düşüklüğü Kapsamına Giren Finansal Varlıklar

UFRS 9' a göre aşağıdaki finansal varlıklar için değer düşüklüğü karşılığının hesaplanması ve karşılık tutarının kar-zararda muhasebeleştirilmesi gerekmektedir:

- İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal araçlar (*tahviller, krediler, ticari alacaklar gibi*)
- Gerçeğe uygun değer farkı diğer *kapsamlı gelire yansıtılarak* ölçülen *borçlanma araçları*
- Gerçeğe uygun değer farkı *kar veya zarara yansıtılarak* ölçülenler *hariç, Kredi taahhütleri*
- Gerçeğe uygun değer farkı *kar veya zarara yansıtılarak* ölçülenler *hariç, Finansal teminat sözleşmeleri*
- Kiralama işlemlerinden *alacaklar ve sözleşme varlıkları*.

Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar için zarar karşılığının muhasebeleştirilmesinde ve ölçülmesinde değer düşüklüğü hükümleri uygulanır. Ancak zarar karşılığı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir ve finansal varlığın finansal durum tablosundaki defter değerini azaltmaz.

3.2. Beklenen Kredi Zararı

Beklenen kredi zararı, finansal aracın beklenen ömrü boyunca kredi zararlarının olasılıklarına göre ağırlıklandırılmış bir tahmindir (diğer bir ifadeyle tüm nakit açıklarının bugünkü değeridir). Nakit açığı, sözleşmeye göre işletmeye yapılan nakit girişleri ile işletmenin almayı beklediği nakit girişleri arasındaki farktır. Beklenen kredi zararları, ödemelerin tutarını ve zamanlamasını dikkate aldığından, işletmenin ödemeyi tam olarak ancak, sözleşmede belirlenen vadesinden geç almayı beklemesi durumunda dahi bir kredi zararı oluşur (IFRS 9, B5.5.28).

Beklenen kredi zararı yaklaşımı, zarar gerçekleştiğinde değil, geçmiş olaylar, benzer finansal araçlarda geçmişte ortaya çıkan zararlara ilişkin deneyimler, mevcut koşullar ve finansal aracın gelecekteki nakit akışının tahsilatını etkileyecek gerçekçi ve desteklenebilir tahminler kullanılarak daha geniş bir bakış açısıyla kredi riskinin değerlendirilmesini ve ilk muhasebeleştirmeden itibaren değer düşüklüğü karşılığının hesaplanmasını gerektiren bir yaklaşımdır. Beklenen kredi zararının tutarı, ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredilerde meydana gelen kötüleşmenin (riskin) büyüklüğüne bağlı olarak belirlenen karşılık ya da değer düşüklüğünün tutarıdır.

3.2.1. Beklenen Kredi Zararının Belirlenmesi

Beklenen kredi zararı finansal aracın risk büyüklüğüne göre 12 aylık veya kredinin ömrü boyunca tahmin edilmektedir. Diğer bir ifade ile değer düşüklüğüne ilişkin ilkeler kredi kalitesindeki değişime dayanan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Yaklaşımın uygulanmasında, ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi kalitesinde önemli ölçüde bozulma olmayan veya düşük kredi riskine sahip finansal araçlar ile ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi kalitesi önemli ölçüde bozulan veya kredi riski yüksek olan finansal araçlar arasında bir ayırım yapılmaktadır (Grand Thornton 2014, 15).

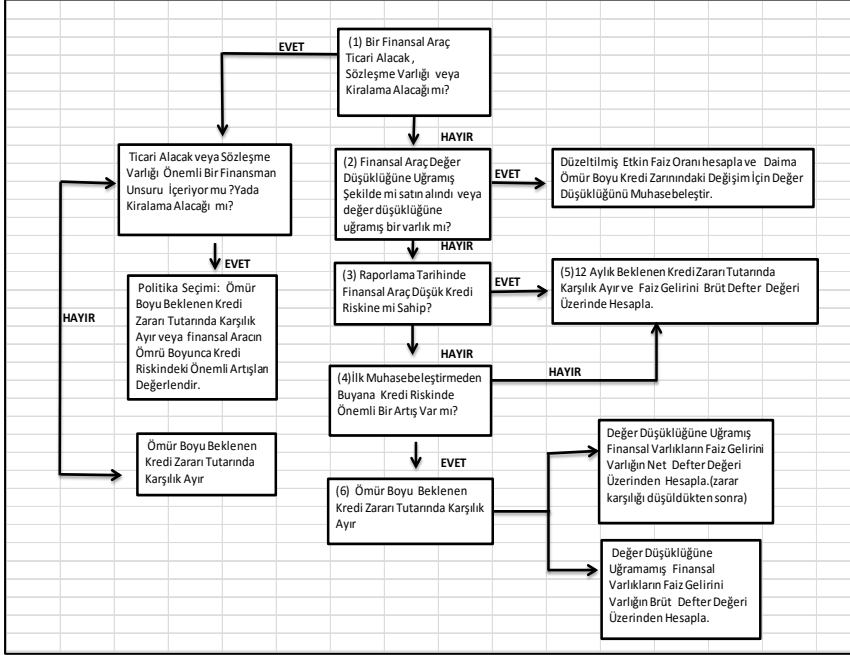
UFRS 9'a göre raporlama tarihinde kredi riskinde, ilk muhasebeleştirmeden buyana önemli artış gözlenmiş ise; ***ömür boyu beklenen kredi zararına eşit tutarda kredi zarar karşılığı ayrılmalıdır.***

İlk muhasebeleştirmeden buyana önemli artış gözlenmemiş ise; ***12 aylık beklenen kredi zararına eşit tutarda kredi zarar karşılığı ayrılmalıdır***

Bir finansal varlığın beklenen kredi zararının 12 aylık mı yoksa ömür boyu mu hesaplanacağını adımları aşağıdaki şekilde olduğu gibi tespit edilmektedir.

Şekil 1. Kredi Zararının Hesaplanması

Kaynak: Pwc, A look at Current Financial Reporting Issues, IFRS 9 Expected Credit Losses, August, 2014, 5

3.2.1.1. Beklenen Kredi Zararının Belirlenmesindeki Yaklaşımlar

a) Genel Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar için beklenen kredi zararı tespit edilmeli ve zarar karşılığı ayrılmalıdır (md. 5.5.1). Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılacak finansal varlıklar için tespit edilen zarar karşılığı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir, bilançoda varlığın defter değeri azaltılmaz (md. 5.5.3).

Finansal araçtaki kredi riskinin ilk muhasebeleştirmeden bu yana **önemli ölçüde artmış olması durumunda**, her raporlama tarihinde,

işletme söz konusu finansal araca ilişkin zarar karşılığını ömür boyu beklenen kredi zararlarına eşit bir tutardan ölçer (md. 5.5.3).

Ömür boyu beklenen kredi zararı, finansal aracın beklenen ömrü boyunca gerçekleşmesi muhtemel tüm temerrüt durumlarından kaynaklanan zararlardır ve bu zararlar finansal aracın beklenen ömrü boyunca tüm nakit eksikliklerinin şimdiki değerini ifade eder (IFRS 9, Appendix A).

586

Ömür boyu beklenen kredi zararı, finansal varlığın raporlama tarihinde değer düşüklüğüne uğramış olduğuna veya temerrüde düşüldüğüne dair kanıtı değil, ilk muhasebeleştirilmeden bu yana temerrüt ihtimalindeki veya temerrüt riskindeki önemli artışlara (finansal aracın kredi riskindeki artışı yansıtmak amacıyla yeniden fiyatlandırılıp fiyatlandırılmadığına bakılmaksızın) dayanır.

Devam eden raporlama tarihlerinde, eğer ilk muhasebeleştirme tarihinden bu yana artık kredi riskinde önemli bir artışın olmadığı tespit edilirse, Ömür boyu kredi riski zararları 12 aylık beklenen kredi zararlarına dönüştürülür (E&Y, 2014: 41). Her raporlama tarihinde her bir finansal araç için beklenen kredi zararının tespit edilmesi çok pratik olmadığı için, finansal araçların tamamı için ortak bir kredi zararı tespiti önerilmektedir.

Finansal araçtaki kredi riskinin ilk muhasebeleştirilmeden bu yana önemli **ölçüde artış göstermemesi durumunda** işletme söz konusu finansal araç için zarar karşılığını, **12 aylık beklenen kredi zararlarına eşit bir tutardan ölçer**.

12 aylık beklenen kredi zararı, ömür boyu beklenen kredi zararlarının, raporlama tarihinden sonraki 12 ay içinde finansal araca ilişkin gerçekleşmesi muhtemel temerrütlerin bugünkü değeridir. 12 aylık beklenen kredi zararları, ömür boyu beklenen kredi zararlarının bir kısmıdır ve raporlama tarihinden sonraki 12 ay içinde (ya da finansal aracın beklenen ömrünün 12 aydan az olması durumunda daha kısa bir süre içinde) temerrüde düşülmesi durumunda ortaya çıkacak ömür boyu nakit açıklarını, söz konusu temerrüdün oluşma olasılığıyla ağırlıklandırılmış olarak gösterir (IFRS 9, B.5.5.43).

Bu yaklaşımda işletme her raporlama tarihinde, finansal aracın kredi riskinde ilk muhasebeleştirilmeden bu yana önemli bir artış olup olmadığını değerlendirir. İşletme, bu değerlendirmeyi yaparken, beklenen **kredi zararları tutarındaki değişiklik** yerine finansal aracın

beklenen ömrü boyunca temerrüt riskinde meydana gelen değişikliği kullanır.

Bu değerlendirmeyi yapmak için işletme raporlama tarihi itibarıyla finansal araca ilişkin temerrüt riski ile ilk muhasebeleştirme tarihi itibarıyla finansal araca ilişkin temerrüt riskini karşılaştırır ve aşırı maliyet veya çabaya katlanılmadan elde edilebilen, ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskindeki önemli artışların göstergesi olan makul ve desteklenebilir bilgileri dikkate alır. UFRS 9'da işletmelerin beklenen kredi zararlarını tahmin etmelerine yardımcı olabilecek bazı basitleştirici önerilerde bulunmaktadır. Bunlar;

i) Eğer bir finansal araç düşük kredi riskine sahip ise işletme, raporlama tarihinde kredi riskinde önemli bir artış olmayacağı varsayımını yapabilir. İşletme düşük kredi riski durumunda 12 aylık beklenen kredi zararı tahmin edebilir. Bu tercihe bağlı bir durumdur.

Bir finansal aracın düşük kredi riskine sahip olduğu kanaatine varabilmek için aşağıdaki durumların söz konusu olması gerekmektedir (E&Y, 2014: 41). Finansal aracın (alınan kredinin) ödenmeme riskinin düşük olması,

- Ödünç alanın (kredi kullanan) yakın gelecekte sözleşmeye dayalı nakit akışlarını yapabilecek güçlü bir kapasiteye sahip olması. Diğer bir ifade ile yakın gelecekte üstlendiği yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilecek bir yapıda olması.
- Uzun dönemde işletmenin koşullarında ya da ekonomide olabilecek tersine gelişmelerin, ödünç alanın yükümlülüklerini yerine getirmesine etkisinin olmaması.

ii) Ödemelerin 30 günden daha fazla gecikmeye uğrayacağı ön yargısının olmaması

iii) Ömür Boyu riskteki değişim için ortalama olarak 12 aylık kredi riskindeki değişimin kullanılması.

b) Basitleştirilmiş Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre, işletmelerin kredi riskindeki değişiklikleri takip etmelerine gerek bulunmamakta, ancak her raporlama tarihinde ömür boyu beklenen kredi zararlarına dayalı olarak bir zarar karşılığının muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. İşletmeler UFRS 15 kapsamında yer alan ve önemli bir finansman unsuru içermeyen ticari alacaklar ve sözleşme varlıkları için ömür boyu beklenen kredi zararı karşılığını

hesaplayabilir. Basitleştirilmiş yaklaşım olarak ifade edilen bu yaklaşım vadesi 12 aydan az olan ticari alacaklar ve sözleşme varlıkları için uygulanabilir. Ayrıca aynı yaklaşım UMS 17 kapsamında yer alan Kiralama Alacakları için de geçerlidir.

Bunun yanında işletmeler bir **muhasabe politikası** seçimi olarak önemli bir finansman unsuru içeren ticari alacaklar ve sözleşme varlıkları için de ömür boyu beklenen kredi zararlarını muhasebeleştirmeyi seçebilir (md. 5.5.16). Benzer seçim kiralama alacakları için de yapılabilir.

Tablo 2. Basitleştirilmiş Yaklaşımın Uygulanma Koşulları

Finansal Varlık	Yaklaşım	Karşılık Tutarı
Ticari Alacaklar, Sözleşme Varlıkları ve Kiralama Alacakları (<i>önemli bir finansman unsuru İÇERMEYEN</i>)	BASİTLEŞTİRİLMİŞ YAKLAŞIM	Ömür Boyu Beklenen Kredi Zararı
Ticari Alacaklar, Sözleşme Varlıkları ve Kiralama Alacakları (<i>önemli bir finansman unsuru İÇEREN</i>) (<i>muhasabe politikası seçimi olarak</i>)	BASİTLEŞTİRİLMİŞ YAKLAŞIM	Ömür Boyu Beklenen Kredi Zararı

c) Değer Düşüklüğüne Uğramış Finansal Varlıkların Satın Alınması veya Oluşturulması

UFRS 9'da ilk muhasebeleştirmede değer düşüklüğüne uğramış finansal varlığın satın alınması veya orijinal olarak kredi-değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklar için değer düşüklüğünün ölçümü ve faiz gelirinin muhasebeleştirilmesine ilişkin özel ilkelere yer verilmiştir. İlk muhasebeleştirmede değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklar diğer finansal varlıklardan farklı olarak ele alınırlar. Bir finansal varlığın gelecekteki tahmini nakit akışlarını olumsuz şekilde etkileyen bir veya daha fazla olay gerçekleştiğinde söz konusu finansal varlığın kredi- değer düşüklüğüne uğramış olduğu kabul edilir.

Kredi riski yüksek bir finansal aracın yüksek bir iskontoyla satın alınması, satın alınmış veya orijinal olarak kredi-değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklara örnek olarak verilebilir. Bu varlıklara ilişkin

etkin faiz oranı hesaplanırken tahmini nakit akışlarına beklenen kredi zararlarının dahil edilmesi gerekir (IFRS 9, B.5.4.7).

Aşağıdaki olaylar finansal varlığın değer düşüklüğüne uğramış olduğunu gösteren gözlemlenebilir verilerdir (IFRS 9, Appendix A):

- İhraççının ya da borçlunun önemli finansal sıkıntı içinde olması,
- Temerrüt veya vadesinde ödeme yapılmaması gibi nedenlerle bir sözleşme ihlalinin meydana gelmesi,
- Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıyla ilgili ekonomik veya sözleşmeye bağlı nedenlerden dolayı, borçlunun alacaklısının veya alacaklılarının borçluya normal koşullarda düşünmedikleri bir ayrıcalık tanımaları,
- Borçlunun iflasının veya başka bir finansal yeniden yapılanmaya gireceğinin muhtemel hale gelmesi,
- Finansal sıkıntılar nedeniyle ilgili finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması ya da
- Finansal varlığın katlanılan kredi zararlarını yansıtan yüksek bir iskontoyla alınması.

İlk muhasebeleştirmede değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklar için işletme, ömür boyu beklenen kredi zarar tutarı kadar karşılık ayırır. Her raporlama tarihinde, işletme ömür boyu beklenen kredi zararlarındaki değişikliğin tutarını bir değer düşüklüğü kazanç ya da kaybı olarak kâr veya zararda muhasebeleştirir (md. 5.5.14).

Değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarda sunumuna ilişkin ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Özerhan 2015, 24-25):

✓ İlk muhasebeleştirmede kredi-değer düşüklüğüne uğramış finansal varlıklar için **ömür boyu** beklenen kredi zararlarındaki **değişiklikler** muhasebeleştirilir. Faiz gelirleri net defter değeri üzerinden hesaplanır.

✓ Önemli bir finansman unsuru içeren bir ticari alacak veya sözleşme varlığı ile kiralama alacağı için muhasebe politikası seçimi olarak ömür boyu beklenen kredi zararları ölçümü seçilmişse, söz konusu varlıklar için **ömür boyu** beklenen kredi zararları muhasebeleştirilir.

✓ Önemli bir finansman unsuru içermeyen ticari alacak veya sözleşme varlığı için **ömür boyu** beklenen kredi zararları muhasebeleştirilir (basitleştirilmiş yaklaşım).

✓ İlk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskinde önemli bir artış olan varlıklar için **ömür boyu** beklenen kredi zararları muhasebeleştirilir. Faiz gelirleri brüt defter değeri üzerinden hesaplanır.

✓ İlk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskinde önemli bir artış olmayan finansal varlıklar için **12 aylık beklenen kredi zararları** muhasebeleştirmeye devam edilir. Faiz gelirleri brüt defter değeri üzerinden hesaplanır.

✓ Finansal varlığın kısmen ya da tamamen geri kazanılmasına ilişkin makul beklentilerin bulunmaması durumunda finansal varlığın brüt defter değeri doğrudan azaltılır. Değersiz hale gelme, finansal durum tablosu dışı bırakma durumunu meydana getirir.

4. BEKLENEN KREDİ ZARARININ ÖLÇÜMÜ

Kredi zararı, beklenen nakit açıklarının bugünkü değeridir. UFRS 9' a göre bir finansal araca ilişkin beklenen kredi zararının aşağıdakileri yansıtabileceği şekilde ölçülmesi gerekmektedir (5.5.17):

- Muhtemel sonuç aralığı değerlendirilerek belirlenen tarafsız ve olasılıklara göre ağırlıklandırılmış tutar,
- Paranın zaman değeri ve
- Geçmiş olaylar, mevcut koşullar ve gelecekteki ekonomik koşullara ilişkin tahminler hakkında raporlama tarihi itibarıyla aşırı maliyet veya çabaya katlanılmadan elde edilebilen, makul ve desteklenebilir bilgi.

İşletmenin beklenen kredi zararlarını ölçerken muhtemel tüm senaryoları belirlemesine gerek yoktur. Ancak, kredi zararının meydana gelme olasılığı çok düşük olsa dahi işletme bir kredi zararının meydana gelme olasılığı ile kredi zararı meydana gelmemesi olasılığını yansıtarak kredi zararı meydana gelme olasılığını veya riskini dikkate alır (5.5.18).

Beklenen kredi zararları ölçülürken dikkate alınacak azami süre, işletmenin kredi riskine maruz kaldığı (uzatma seçenekleri dahil olmak üzere) azami sözleşme süresidir. Normal iş uygulamasıyla tutarlı olsa dahi söz konusu süreden daha uzun olan bir süre azami süre olarak kabul edilemez (md. 5.5.20).

Ancak bazı finansal araçlar bir krediyi ve kullanılmamış bir taahhüt bileşenini birlikte içerir ve işletmenin kullanılmamış taahhüdün geri ödenmesini ve iptal edilmesini talep etme olanağı sağlayan sözleşmeye bağlı hakkı, işletmenin kredi zararlarına maruz kalma süresini sözleşmeye bağlı bildirim süresiyle sınırlandırmaz. Yalnızca bu tür finansal araçlara mahsus olmak üzere, işletme, bu süre azami sözleşme süresini aşırsa dahi, beklenen kredi zararlarını kredi riskine maruz kaldığı ve beklenen kredi zararlarının kredi riski yönetim faaliyetleri ile azaltılamayacağı dönem boyunca ölçer (5.5.20).

4.1. Beklenen Kredi Zararının Ölçülmesine Yönelik Uygulama Örnekleri

Örnek:1 Düzeltilmiş Etkin Faiz Oranın Hesaplanması ve Değer Düşüklüğüne Uğramış Finansal Varlıkların Satın Alınması Durumu (E&Y, 2014)

1 Ocak 2009 Tarihinde D şirketi Vadedeki değeri 10.000 TL ve Yıllık Kupon Ödemesi 800 TL olan Tahvil ihraç etmiştir. Tahvilin vadesi 31.12.2018'dir. 2014 Tarihinde D şirketi önemli bir finansal zorluk yaşamış ve 31 Aralık 2014 tarihinde ödemesi gereken kupon ödemesini gerçekleştirememiştir. 1 Ocak 2015 tarihinde V şirketi, bu tahvili elinde bulunduranların 2016 yılının sonunda bir seferde 4.000 TL tahsil edeceklerini tahmin etmektedir. Piyasaya göre bu tahvilin gerçeğe uygun değeri 3.000 TL'dir. D şirketinin önemli finansal zorluklar yaşaması ve tahvilin iskontolu olarak satın alınmış olmasından dolayı V şirketi, tahvilin ilk muhasebeleştirmede değer düşüklüğüne uğradığını düşünüyor.

2018 yılının sonunda, 10.000 TL'lik anapara ve 2018 yılına kadar yıllık olarak alınacak 800 TL'nin net şimdiki değerini 3.000 TL'ye eşitleyen Etkin Faiz Oranı %70,1 olarak belirlenmiştir.

Tahvil değer düşüklüğüne uğramış olduğu için V şirketi etkin faiz oranını tahmini nakit akışlarını kullanarak hesaplamıştır. Bu durumda etkin faiz oranı %15,5'dir (iki yıl içinde alınacak olan 4.000 TL'yi 3.000 TL'ye eşitleyen iskonto oranı).

2015 yılında 464 TL ($3000 \times \%15,5$) faiz geliri olarak muhasebeleştirilir. 2015 yılının sonunda tahvilin defter değeri (dolayısıyla itfa edilmiş maliyeti) 3.464 TL olur. Eğer yılın sonunda gerçekçi ve desteklenebilir göstergelere dayalı olarak nakit akışının 4.250 TL olacağı varsayılırsa, tahvilin itfa edilmiş maliyetinde bir düzeltme yapılır. Buna göre defter değer 3.681 TL'ye yükselir ($4.250 \times \%15,5$)

Bu durumda 2015 yılı sonunda tahvilin değerinde 217'lik ($3681 - 3464 = 217$) bir değer artışı gündeme gelmiştir ve bu kazanç kar- zararda muhasebeleştirilir.

İşletme V'nin Muhasebe Kaydı

İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Finansal Varlıklar	3000	
Bankalar		3000

2015 Yılı Sonunda Aşağıdaki Faiz Geliri kaydı yapılır.

İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Finansal Varlıklar	464	
Faiz Gelirleri		464

2015 Yılı sonunda V işletmesinin varsayımına Göre meydana gelen değer artışı doğrultusunda aşağıdaki kayıt yapılır.

İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Finansal Varlıklar	217	
Değer Artış Kazancı		217

Örnek : 2 Beklenen Kredi Zararının Ölçülmesinde Nakit Açığının Belirlenmesi

Nakit açığı, bir finansal varlığın sözleşme değeri ile gecikmeye konu olan nakit akış tutarı arasındaki farktır. Nakit açığı aşağıda verilen örnekte daha net olarak tanımlanmaktadır (KPMG, 2014: 80).

31 Ocak 2015 tarihinde PUR işletmesi yıllık faiz oranı %5 olan 100 liralık 2 yıl vadeli kredi vermiştir. 31 Aralık 2015 tarihinde PUR işletmesi, kredi alanların temerrüte düşmesi durumunda tahmini gelecekteki nakit akışlarını aşağıdaki tabloda olduğu gibi tahmin etmektedir. Ödenmemiş Bakiyede yer alan hem negatif hem de pozitif tutarlar kredinin beklenen zararının ölçülmesine dahil edilmektedir.

Tablo 4. Beklenen Nakit Akışı ve Nakit Açığı

Tarih	Sözleşmeye Bağlı Nakit Akışları	Beklenen Nakit Akışı	Nakit Açığı
31 Ocak 2016	5	3	2
28 Şubat 2016	-	2	(2)
31 Ocak 2017	105	70	35
31 Mart 2017	-	20	(20)

Yukarıdaki tabloya göre işletme 2016 yılının ocak ayında 5 lira tahsil etmesi gerekmektedir ancak işletme bu tutarın 3 liralık kısmının tahsil edileceğini ve 2 liralık nakit açığı olacağını varsaymıştır. 15 Şubat 2016 'da 2 liralık nakit açığı tahsil edilmiştir. 31 Ocak 2017 tarihinde sözleşmeye göre tahsil edilmesi beklenen nakit akışı ana para+ faiz (100+ 5) 105 liradır. Bu tutarın 70 liralık kısmının tahsil edileceğini ve 35 liralık nakit açığı olacağını varsaymıştır. Dolayısıyla raporlama tarihi, 31 Ocak 2016'da beklenen kredi zararı 2 lira, 31 Ocak 2017'de 35 lira ve 31 Mart 2017 tarihinde ise beklenen kredi zararı 15 liradır

Örnek:3 Önemli Bir Finansman Unsuru İçermeyen Ticari Alacaklarda Karşılık Matrisine Göre Beklenen Kredi Zararının Ölçülmesi

UFRS 9 göre beklenen kredi zararlarının ölçülmesinde sadece bir yöntemin kullanılması zorunlu değildir. Standart beklenen kredi zararının ölçülmesinde işletmelerin pratik ve kestirme yöntemler kullanabilmelerine izin vermektedir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi işletme gelecekteki ekonomik koşullar için mantıklı ve desteklenebilir tahminler yaparak ticari alacaklarına yönelik beklenen kredi zararını *karşılık matrisi* kullanarak ölçebilecektir.

UPAR İşletmesinin raporlama tarihi itibari ile portföyünde 30.000 TL'lik ticari alacağı bulunmaktadır. Bu alacakların hiç birinde önemli

finansman unsuru söz konusu değildir. UPAR tek bir coğrafi bölgede faaliyette bulunmaktadır. Müşterilerinin büyük bir kısmı küçük işletmelerden oluşmaktadır (IFRS 9, IE74-IE77).

UPAR portföyünde bulunan ticari alacaklarının **ömür boyu beklenen kredi zararlarını** tespit etmek için “**Karşılık Matrisini**” kullanmaktadır. Ayrılan karşılık tutarı UPAR’ın geçmişte ayırmış olduğu karşılıklara ve gelecek bir yıl içinde ekonomide meydana gelebilecek kötüleşmenin tahmin edilmesine dayanmaktadır. Her raporlama tarihinde UPAR geçmiş süreç içinde tahsil edemediği alacaklarını ve gelecekte ekonomide meydana gelebilecek kötüleşmeye ait yeni tahminleme yapmaktadır. Bu bilgiler ışığında UPAR Ticari Alacaklarına ait “Karşılık Matrisini” aşağıdaki gibi oluşturmuştur.

Tablo 5. Karşılık Matrisi

	Beklenen Kredi Zararı	Ticari Alacaklar	Ayrılabak Karşılık
Cari Dönem	%0.3	15.000	45
1-30 Gecikme	%1.6	7.500	120
31-60 Gecikme	%3.6	4.000	144
61-90 Gecikme	%6.6	2.500	165
90 gün daha Fazla Gecikme	%10.6	1.000	106
Toplam		30.000	580

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, UPAR’ın raporlama tarihi itibari ile tahsilinde şüphe bulunan ticari alacakları için beklenen kredi zararı 580 TL olarak tespit edilmiştir.

Örnek:4 12 Aylık ve Ömür Boyu Beklenen Kredi Zararının Ölçülmesi (IFRS 9, IE49-IE50)

X işletmesi 1.000.000 TL tutarında 10 yıl vadeli, Etkin faiz oranı ve kredi faiz oranı %5 olan bir kredi vermiştir

Varsayım 1: Raporlama tarihinde bu krediye yönelik önemli bir riskin olmadığı ve 12 aylık beklenen kredi zararının belirlenmesinin uygun görüldüğü varsayılmıştır.

X işletmesi 12 ay içinde verdiği kredi miktarının % 0,5’inde gecikme yaşanacağını,

X işletmesi 12 ay içinde gecikme yaşanan tutarın %25'nin tahsil edilemeyeceğini ve zarara dönüşeceğini varsaymaktadır.

Beklenen Kredi Zararı Aşağıdaki gibi tespit edilecektir.

$$1.000.000 \times 0.05 = 1.050.000 \text{ Tahsil edilecek toplam tutar (ana para +faiz)}$$

$$1.050.000 / (1 + 0.05) \times 0.005 \times 0.25 = \underline{1250} \text{ Beklenen Kredi Zararı}$$

Varsayım 2: Raporlama tarihinde bu kredi için Ömür Boyu Beklenen kredi zararının belirlenmesinin uygun olacağı varsayılmıştır.

X işletmesi ömrü boyunca verdiği kredi miktarının % 20'inde gecikme yaşanacağını,

X işletmesi 24 ay içinde gecikme yaşanan kredilerin %25'nin tahsil edilemeyeceğini ve zarara dönüşeceğini varsaymaktadır. Beklenen Kredi Zararı Aşağıdaki gibi tespit edilecektir

$$1.000.000 \times 0.05 = 1.050.000 \text{ Tahsil edilecek toplam tutar (ana para +faiz)}$$

$$1.050.000 / (1 + 0.05)^2 \times 0.20 \times 0.25 = \underline{47,619.05} \text{ Beklenen Kredi Zararı (24 aylık)}$$

Örnek:5 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklarda Beklenen Kredi Zararının Ölçülmesi (IFRS9,IE78-IE80)

İşletme 13 Aralık 2014 tarihinde gerçeğe uygun değeri 1000 TL olan bir tahvil satın almıştır. Bu tahvili gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelirden yansıtılarak ölçülen finansal varlıklarda sınıflandırmıştır. 10 yıllık vadeye sahip olan bu tahvilin sözleşmedeki faiz oranı %5, etkin faiz oranı da %5 dir. Bu finansal araç değer düşüklüğüne uğramış olarak satın alınmamıştır.

İlk Muhasebeleştirme Kaydı Aşağıdaki gibi olacaktır.

<i>GUDF Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar</i>	1000	
<i>Bankalar</i>		1000

596

31 Aralık 2014 tarihinde borçlanma aracının gerçeğe uygun değeri, piyasa faiz oranlarındaki değişikliklerden dolayı 950 TL'ye düşüyor. İşletme ilk muhasebeleştirmeden bu yana kredi riskinde önemli bir artış olmadığını belirliyor ve 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla 12 aylık beklenen kredi zararları tutarını 30 TL olarak hesaplıyor (örneği basitleştirmek amacıyla faiz gelirleri ihmal edilmiştir).

<i>6. Değer Düşüklüğü zararı</i>	30	
<i>5. Diğer Kapsamlı Gelir .</i>	20	
<i>GUDF Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar</i>		50

- Finansal varlığı gerçeğe uygun değeri üzerinden raporlamak için kayıtlı değeri 50 TL azaltılır
- 12 aylık beklenen kredi zararları kar-zararda (30 TL) muhasebeleştirilir
- Borç alacak dengesini sağlamak için 20 TL diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir (değer düşüklüğü dışındaki nedenlerden kaynaklanan kayıp tutarı).
- 30 TL tutarındaki değer düşüklüğü zararı hakkında dipnotlarda açıklama yapılır.

İşletme bu tahvili 1 Ocak 2015 tarihinde gerçeğe uygun değeri olan 950 TL'den satmıştır. Bu durumda aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılacaktır.

Şeffaflık İlkesi Açısından Finansal Araçlarda Değer Düşüklüğünün Raporlanmasının
Yeni Ufrs 9: Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi

<i>Bankalar</i>	<i>GUDF Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar</i>	950	950
<i>İlgili Zarar Hs.</i>	<i>5.Diğer Kapsamlı Gelir</i>	20	20

2016/Özel Sayı-1

597

Bu finansal varlığa ilişkin olarak önceki dönemde özkaynaklarda diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmiş olan 20 TL kayıp tutarı, varlığın satışından dolayı kar veya zarar da yeniden sınıflandırılmıştır.

Örnek:6 12 Aylık Beklenen Kredi Zararının, Zarar Oranı Yaklaşımına Göre Ölçülmesi (IFRS 9, IE53-IE57)

K bankası, tek bir seferde ödemeli 2000 adet ve toplam tutarı 500.000 TL olan kredi portföyüne sahiptir. K bankası kredi müşterilerini kendi için risk yapılarına göre A grup müşteriler ve B grup müşteriler şeklinde sınıflandırmıştır. A grup müşteri sayısı toplamda 200 ve her bir müşteriye brüt 1000 TL'lik kredi verilmiştir. Toplam kredinin 200.000 TL'lik kısmı A grubundaki müşteriler kullanmıştır. B grubunda ise 300 kredi müşterisi bulunmaktadır ve her bir müşteriye brüt 1000 TL kredi verilmiştir. Toplam kredinin 300.000 TL'si B grubundaki müşterilere verilmiştir. Hiçbir işlem maliyeti söz konusu edilmemiştir. Ön ödeme, call option, prim, ücret ve iskonto gibi herhangi bir opsiyon söz konusu değildir.

Banka A ve B grubuna vermiş olduğu kredilerine ait beklenen 12 aylık kredi zararını **Zarar Oranı** yaklaşımına göre tespit etmektedir. Zarar oranını belirlemek için geçmişte meydana gelmiş olan tahsilat eksiklikleri ve kredi zararlarını dikkate almaktadır. Ayrıca banka gelecekte meydana gelebilecek değişikliklere göre geçmişte meydana gelmiş olan tahsilat açıkları ve oluşan kredi zararlarını güncellemektedir.

Tablo 6. Beklenen Kredi Zararının Zarar Oranı Yaklaşımına Göre Ölçülmesi

	Kredi Kullanan Müşteri Sayısı	Kişi Başı Brüt Kredi Tutarı	Toplam Kredi Miktarı	Geçmişteki Gecikmeler Miktarı	Geçmişteki Gecikmelerin Tutarı	Gözlemlenen Kayıpların Bugünkü Değeri	Zarar Oranı
Müşteri Grupları	A	B	C= A X B	D	E=B X D	F	G=F/C
A	1000	200	200.000	4	800	600	0,003
B	1000	300	300.000	2	600	450	0,001

Yukarıda verilen tabloya göre K bankası A grup müşterilerine verdiği kredilerde 0,003 B grup müşterilerine verdiği kredilerde ise 0,001 12 aylık beklenen kredi zararı olacağını tahmin etmiştir. Diğer bir ifade ile A grup müşterileri için 600 TL B grup müşterileri için ise 450 TL'lik 12 aylık beklenen kredi zararı olacağını tahmin etmiştir.

Raporlama tarihinde K bankası gelecek 12 ay içinde kredi ödemelerindeki gecikmelerin artacağını beklemektedir. Geçmişe göre gelecek 12 ay içinde A grubu için 5, B grubu için ise 3 gecikmenin olacağını tahmin etmektedir. Kredi riskinde çok önemli bir artış olmadığı için ömür boyu beklenen kredi zararına göre zarar ayırmaya gerek görmemektedir. Yukarıdaki tabloyu aşağıdaki gibi güncellediğimizde zarar oranı A grup için 0.003, B grubu için ise 0.002 olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 7. Beklenen Kredi Zararının Zarar Oranı Yaklaşımına Göre Ölçülmesi

	Kredi Kullanan Müşteri Sayısı	Kişi Başı Brüt Kredi Tutarı	Toplam Kredi Miktarı	Geçmişteki Gecikmeler Miktarı	Geçmişteki Gecikmelerin Tutarı	Gözlenen Kayıpların Bugünkü Değeri	Zarar Oranı
Müşteri Grupları	A	B	$C = A \times B$	D	$E = B \times D$	F	$G = F / C$
A	1000	200	200.000	5	1000	750	0,003
B	1000	300	300.000	3	900	675	0,002

7. BEKLENEN KREDİ ZARARLARINA YÖNELİK UFRS & BDDK DÜZENLEMELERİ KARŞILAŞTIRMASI

Muhasebe standartları çerçevesinde banka bilançolarının gerçeği yansıtması, banka karının doğru hesaplanabilmesi finansal tabloların finansal tablo kullanıcıları tarafından analiz edilebilmesi açısından, bankaların kullandıkları kredilerden kaynaklanan değer düşüklükleri için yeterli tutarda karşılık ayırmaları gerekmektedir. BDDK, doğmuş ya da doğması beklenen kredi zararları için ayrılması gereken karşılıkları tek bir düzenlemede toplamış ve yayınlamıştır (Aslan ve Doğrayan, 2013:53) Yapılan bu düzenlemenin 7. Maddesi, sorunlu hale gelen krediler ve diğer alacaklar için ayrılacak karşılıklara ait düzenlemeleri ele almaktadır.

Bu düzenlemeye göre karşılık kavramı, krediler ve diğer alacaklardan doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacı ile mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutar olarak tanımlanmıştır.

Krediler ve diğer alacaklar için ayrılacak karşılıklar **genel ve özel karşılıklar** olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Genel Karşılıklar; Standart Nitelikteki Krediler ve Yakın Takipteki Krediler için ayrılan karşılıklardır. Özel karşılıklar ise; donuk alacaklar için ayrılan karşılıklardır. Diğer bir ifade ile, vadesini 30 gün geçen krediler standart kredilerdir ve %1 oranında genel karşılık ayrılmaktadır. Vadesini 60 gün geçen krediler yakın takipteki kredilerdir ve %2 oranında genel karşılık ayrılmaktadır. Vadesi 90 günden daha fazla geçmiş olan krediler donuk kredilerdir ve %20, %50 ve %100 oranında özel karşılık ayrılması öngörülmüştür (Aslan, 2012:43). Bankaların ayırdıkları **genel karşılıklar** UMS 37 Kapsamında değerlendirilecek karşılıklardır. Çünkü ilgili alacağa ait kesin olmayan ama tahmini olarak doğabilecek olan kredi giderlerini (takip için yapılacak masraflar vs.) karşılamak üzere ayrılan karşılıklardır. Buradaki karşılıklar, borç ve gider karşılıklarıdır. **Özel karşılıklar** ise UMS 39/UFRS 9 kapsamında değer düşüklüğü olarak değerlendirilebilecek olan karşılıklardır. Burada ayrılan karşılıklar, aktifteki değer azalış düzeltmeleridir (Aslan ve Doğrayan, 2013: 53).

8. SONUÇ

UFRS 9 ile getirilen en önemli yenilik, özellikle banka ve benzeri finansal kurumları etkileyecek olan beklenen kredi zararı modelinin benimsenmiş olmasıdır. İşletmelerin krediler, borçlanmaya dayalı finansal varlıklar, ticari alacaklar, sözleşme varlıkları ve kiralama alacakları için değer düşüklüğüne ilişkin herhangi bir gösterge olup olmadığına bakmaksızın, muhasebeleştirildiği tarihten itibaren beklenen kredi zararını ölçmeleri ve değer düşüklüğü olarak muhasebeleştirmeleri gerekmektedir. Yapılan düzenlemenin, şeffaflık ilkesi kapsamında avantajları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Yeni UFRS 9’da benimsenen beklenen kredi zararı modeli ile finansal araçlarda meydana gelebilecek değer düşüklüğü tahmin edilmekte ve finansal tablo kullanıcılarına daha şeffaf, gerçeğe uygun ve güvenilir finansal bilgi sunulması hedeflenmektedir.
- Beklenen kredi zararı modeli, raporlama tarihinde beklenen kredi zararlarının güncellenmesini, ayrıca vadeye kadar doğabilecek zararların ilk muhasebeleştirme tarihinden itibaren tespit edilmesini hedeflemektedir.

• Beklenen kredi zararı modeli, kredi zararlarının kesin oluşmasını beklemeden oluşabilecek zararların şimdiden tahmin edilmesini sağlayarak tam zamanlı bilgi üretilmesine katkı sağlamaktadır.

• UMS 39'a göre kredi zararları, ilgili finansal varlığa ait değer düşüklüğüne ilişkin göstergeler ortaya çıktığı zaman, gelecekteki **nakit akışlarının** bugünkü değerine göre ölçülmektedir. UFRS 9'a göre bir finansal varlığa ait kredi zararı, gelecekte meydana gelecek **nakit açıklarının** bugünkü değeri olarak ölçülmektedir. UFRS 9'da kredi zararının gerçekleşmesi beklenmeden oluşabilecek kredi zararının ölçümü yapılmaktadır.

• UFRS 9'a göre gelecekte meydana gelebilecek olan kredi zararlarının, şimdiden mantıklı, kabul edilebilir bilgiler (Bu bilgiler; geçmiş, şimdi ve gelecekteki durumların değerlendirilmesine) doğrultusunda tahmin edilmesi ve muhasebeleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Yeni UFRS 9'da yapılan düzenlemenin dezavantajları ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

• UFRS 9 kapsamında düzenlenen değer düşüklüğü başlığında yer alan 12 aylık ve ömür boyu beklenen kredi zararının tespiti, özellikle banka ve benzeri finansal kurumları yakından ilgilendirmektedir. Finansal kurumların beklenen kredi zararlarını tespit edebilmesi için kapsamlı veri tabanına ve hesaplama ihtiyaçları gündeme gelecektir. Ayrıca bu konuda yeterli sayıda uzman elemana sahip olmaları gerekebilecektir.

• Beklenen kredi zararının tespitinde 12 aylık mı, yoksa ömür boyu mu beklenen kredi zararının hesaplanacağı, kredi riskindeki önemli artışa bağlanmıştır. Ancak standartta "kredi riskinde önemli artış" kavramı çok net bir şekilde tanımlanmamıştır. "Kredi riskindeki önemli artışın" işletmenin yargısına göre tespit edileceği belirtilmiştir. Bu durum da işletmelerin finansal araçları yapısına göre anahtar bir tanımlama yapması ihtiyacını gündeme getirecektir.

• Beklenen kredi zararı modelinde deneyim ve yargıya dayalı tahminlerin yapılacak olması objektif olmayan sonuçların ortaya çıkmasına neden olacağı da iddia edilmektedir.

• Bu standart ile işletme yönetimlerinin 12 aylık ve ömür boyu beklenen kredi zararlarının tespitine yönelik modeller oluşturmaları gerekli hale getirecektir. Örneğin, gecikmelerin belirlenmesi, düşük

kredi riskinin tespiti, kredi devirlerinde davranışsal durumlarının tespiti vb. Bu ise karmaşık bir karar alma süreçlerini gündeme getirecektir. Standardın uygulanması, işletmelerin bu standardın gereklerinin tamamlamalarına bağlı olarak uzun bir zaman dilimine yayılabileceği düşünülmektedir.

- Beklenen kredi zararı modeline getirilen eleştirilerden birisi, kar- zarar kalemi üzerinde yanıltıcı etkisi olabileceği iddiasıdır. Bu modelde beklenen kredi zararı, geçmiş ve geleceğe yönelik bilgiler ışığında tespit edilecek ve yargısal bazı kararlar alınacaktır. Beklenen kredi zararlarının fazla ya da az tespit edilmesi ise kar/zarar kalemini önemli ölçüde etkileyeceği kaçınılmaz olacaktır.

- Beklenen zarar modeline göre, krediler veya alacaklara ilişkin olarak meydana gelebilecek kredi zararlarının tespit edilmesi için, bankalar ve diğer kurumların daha hassas tahminleme modelleri geliştirmeleri, yeni bilgisayar programlarının temin edilmesi ve mesleki yargının daha etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, Ü. 2012. Bankalarda Finansal Araçlar Standardı UMS 39 Kapsamında, Nisan Kitabevi.

Aslan.M ve C. Doğrayan. 2013. "Bankalarda Krediler İçin Ayrılan Karşılıklar", Finansal Gündem, KPMG, Temmuz-Eylül.

Çavuşoğlu, T. ve S. Gökten. 2011. "Efficiency and Hedging Effectiveness in the NYMEX Crude Oil Futures Market", İktisat, İşletme ve Finans, 26(308).

Özerhan, Y. 2015. "Yeni Ifrs 9 Kapsamında Finansal Araçlar ve Uygulamalar", 2. Muhasebe ve Denetim Standartları Çalıştayı, Kahramanmaraş.

Özerhan, Y. ve S. Yanık. 2015. IFRS/IAS ile Uyumlu TMS/TFRS, TÜRMOB Yayınları, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara.

E&Y, 2014. "Impairment of Financial Instrument Under IFRS 9", December, www.ey.com

KPMG, 2014." First Impression: IFRS 9 Instruments", September, www.kpmg.com/ifrs

Şeffaflık İlkesi Açısından Finansal Araçlarda Değer Düşüklüğünün Raporlanmasının
Yeni Ufrs 9: Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi

PWC, 2014. “In Depth A look at Current Financial Reporting Issues”,
August, www.pwc.com

IASB, 2014. IFRS 9 Financial.

IASB, 2014. “IFRS 9, Project Summary”, July, www.ifrs.org.

<https://www.accountancylive.com/ifrs-9-new-impairment-model>
(Erişim Tarihi: 19.09.2015).

PWC, 2014. “Yeni Finansal Araçlar Standardı: Beklenen Kredi Zararı
Modeli Nedir?”, www.pwc.com.tr.

PWC, 2014. “Bankalar İçin Beklenen Kredi Zararlarını Açıklama
Gereklilikleri”, www.pwc.com.tr.